

Isten a gépből („deus ex machina”)

Gereben Gábor és Gereben Péter templomépülete Szászbereken

Szászberek kilencszázhatvannyolc lelkes település a Jászság déli peremén, pontosan félúton Jászberény és Szolnok között. A harminckettes országútról a "Szászberek centrum" táblánál letérve rendezett beépítésű, széles, aszfaltozott úton jutunk a faluközpontba. Ez a tágasság, néhány vakolatát vesztett régi, nagyobbacska mezőgazdasági épület, a szabályos utca- és telekrendszer, illetve az ugyancsak rendhagyó szerkesztésű, sisakos vasbeton víztoronyforma sejtetik, hogy a település történetében voltak a jelenleginél prosperálóbb időszakok is. Ebben a benyomásban erősít meg Vasas Zsuzsanna polgármester asszony Szászberek történetéről szóló rövid fejtágítója is.

Tipikus alföldi történet: korai település, amely a középkorban mezővárosi rangig viszi. Aztán a török időkben szinte teljesen elnéptelenedik. Elveszti lakossága mellett templomát is. Német (szász) betelepülők alapítják újjá a községet, amely a két világháború között a nagybirtokok intézőit képző, messze földön híres mintagazdasággá fejlődik. Húsz kilométer hosszú kisvasútvonal, telefon, fejlett infrastruktúra, termékeny öntési talaj, gépállomás, szakértelem biztosította korszerű agrárképzés alapfeltételeit. Kóhner Adolf báró és a gazdaságot irányító nagy tehetségű agrármérnök Terlanday Sándor munkája a mai napig meghatározó tradícióként él az itt lakók emlékezetében. Aztán megint egy háború: oda a gazdaság, jószág, gép, oda az 1943-ban épített kápolna, oda a gazdaképzés, oda a jólét, oda Kóhner báróék szecessziós (!) homlokzati elemeket is mutató kastélyának emeleti szintje, tetőzete. Ma iskolaként funkcionál a földszintes torzó. Hatásos jelképe az újrakezdesnek, jövőbe vetett hitnek, kitartásnak.

De térjünk is rá rögtön látogatásunk valódi céljára: Gerebenék májusban felszentelt templomépületének bemutatására. A 2000-es "nagy" tiszai árvizei egy időben, amikor a visszaduzzadt Zagyva az egész Jászság elöntés éveit fenyegetett, Terlanday Sándor özvegyének, Rózsika néniének adományként felajánlott pesti lakása árából, a püspökség és a község összefogásával kezdődhetett el a nagy vállalkozás.

Ha hinni lehet a statisztikáknak, a rendszerváltás óta több mint háromszáz egyházi épület készült el az országban. A nagy szám ellenére talán tucatnyi azoknak a szakrális rendeltetésű objektumoknak a száma, amelyek korunk kortárs építészeti közegében egyáltalán említésre tarthatnak számot. Félreértett hagyomány, stiláris zavarosság, szirupos dekorativitás, néhol pazarlás, giccsbe hajló hatásvadász formai megoldások, anyagválasztások jellemzik a nagy többséget. Habcsók templomok, ágasbogas ravatalozók, matyó kápolnák, tornyocskák, marcipán tetőcskék. Az Ybl-díjas Gereben Gábor építész háza nem ilyen. Sőt!

A tiszta alaprajzú zárt hasáb tökéletesen engedi érvényesülni a vakolatlan, rusztikus fugázatú sóskúti mészkőfal fenséges textúráját kívül-belül egyaránt. A fűrészelt kőelemek felületének rajzolatát a szerszám mozgása róttá az anyagba. A fal tetején frízszerűen végigfutó keskeny szalagablak és a hátsó traktusban, "oltárzárlatban" lefutó pengevékony ablakhasadékok sehol sem zavarnak bele a homogén homlokzati fal felületbe. A Szentföldön, illetve a gótika előtti, román stílusú templomokban tapasztalhatjuk meg azt az osztatlan falmező által sugárzott súlyos, tiszta hűvösséget, derengést, ami semmihez sem fogható szent érzületet, áhítatot biztosít a belépő számára. Ezt a

falfelület eredményezte hatást a belülről, az épület hossz tengelyében egyetlen ragasztott tekintélyes főtartóval (vö. mestergerenda) megfogott, enyhén befelé lejtő bádoggal "lapostető" sem írja felül. Sem a külső képre, sem a térbelsőre nem nehezedik felülről semmilyen rátett épületrész.

S ha már beléptünk a templom belsejébe, ott ugyancsak tiszta, már-már minimalista stílusú fenyőfa padsorok, karzat, kőből formált Úrasztala, szenteltvíztartó fogad. Szinte vizuális "forradalmat" robbant ki a karzatra vezető, sarokba állított acél csigalépcső finom íve, csavarodása. A ragasztott tető-főtartóhoz csatlakozó, szürke acél merevítő kőpőrnél, kendőzetlenül tárulnak fel úgy, hogy az igencsak racionális megjelenésű profilvasak sem erőszakolnak semmiféle ipari, moderneskedő hatást a szemlélőre, sokkal inkább visszafogott, takarékos megoldásként tűnnek fel.

A domináns kőfal anyagának, felületének fenségességét, az épület egészére jellemző visszafogott, tiszta plaszticitást végül az oromfalból kilépő keskeny, mindössze két méter magasnak saccolt harangtorony "koronázza". A szászberkiek pedig biztosak lehetnek abban, hogy új, modern templomuk új, virágzó korszak beköszöntét jelenti.

Martinkó József, Népszabadság, 2003. augusztus 6.